

KAKO SE RAZDELJUJE DOHODEK PODJETIJ

po osnutku zakona o razdelitvi

V prejšnji številki »Naše skupnosti« smo v uvodniku opisali načela načina razdelitve skupnega dohodka gospodarskih organizacij, kakor so predlagana v osnutku zakona o razdelitvi. Razpravljanja o tem osnutku so se že začela. Da bi članom delavskih svetov in upravnih odborov ter drugim delavcem olajšali spremljanje te diskusije in sodelovanje pri njej, predvsem pa razumevanje samega predloga, objavljamo danes v številkah, kakšna bi bila uporaba predlaganih načel. Zaradi preprostosti smo ponovno postavili številčne podatke in jih omejili na čim manjše število.

Po predlogu se dohodek gospodarske organizacije izračuna tako, da se od vseh njenih prejemkov odbijejo materialni stroški, amortizacija, obresti na osnovna in obratna sredstva, zemljarina in eventualno prometni davek.

Strogo vzeto spadajo obresti na osnovna in obratna sredstva, zemljarina in prometni davek v dohodek, vendar se tu izločijo prav zaradi načela, da se nudi v največji možni meri vsem podjetjem enaki delovni pogoji. Iz lanskim zaključnih računov je namreč razvidno, da so razne veje industrije in rudarstva ter razne gospodarske organizacije v njih ostvarile zelo neenake dohodeke: pri nekaterih je dohodek znašal le nekaj odstotkov vrednosti vloženih osnovnih in obratnih sredstev, pri drugih pa tudi nad 100 odstotkov.

Te razlike niso same po sebi nič nenavadnega. Važno je, da ne izvirajo samo iz različnega prizadevanja in delovnega učinka, temveč na prvem mestu od objektivnih činiteljev: od velikosti in značaja strojev, naprav in drugih sredstev, s katerimi razpolagajo podjetja, prevoznih možnosti (večje ali manjše oddaljenosti od ceste, proge ali пристanišča), od bližine tržišča, od tega, ali je dovolj predmetov, kakršne proizvaja podjetje, ali pa jih primanjkuje na tržišču.

S pomočjo instrumentov, ki smo jih navedli (obresti, zemljarine, davka na promet), lahko v določeni meri dosežemo, da se vse objektivne prednosti, ki niso odvisne od truda delovnega kolektiva, odzamejo tistim podjetjem, ki jih imajo. Zato se ta sredstva izločijo iz dohodka podjetja in ostane samo »očiščen« del dohodka, ki je pretežno odvisen od dejanskih naporov same gospodarske organizacije.

Toda tudi tak »očiščen« dohodek je zelo neenak. V tabeli navajamo pregled, kakšen bi bil po zaključnih računih industrijskih podjetij za l. 1956. Zaradi preglednosti so podjetja razdeljena v 8 skupin, a vrednosti so izražene v milijardah dinarjev:

	Plače	Dobiček	Odstotek dobička v razmerju do plač
I. skupina	12,4	3,2	do 30 %
II. skupina	5,1	1,9	do 40 %
III. skupina	22,3	13,3	do 80 %
IV. skupina	21,5	22,1	do 130 %
V. skupina	25,3	44,8	do 250 %
VI. skupina	31,3	104,4	do 530 %
VII. skupina	4,4	31,4	do 1030 %
VIII. skupina	0,5	7,5	nad 1030 %

Pri podjetjih prve skupine ne znaša dobiček po takem računu niti tretjine plač, a pri zadnji skupini več kakor desetkratni plačni sklad. Če bi tudi razdelitev opravili v enakem sorazmerju, bi bila nekatera podjetja v trideset in večkratnem boljšem položaju kakor nekatera druga glede tistega dela, ki jim ostane za lastne sklade in plače iz dobička.

Takega razmerja pa ni mogoče obdržati tudi v razdelitvi iz dveh vzrokov: prvič ni ta dohodek še vedno popolnoma »očiščen«, to je, na njegovo velikost še vedno vplivajo tudi nekateri objektivni činitelji, posebno še vedno ne popolnoma ustaljeno tržišče, ter nekateri predpisi in instrumenti; drugič pa bi tako velike razlike povzročile določene motnje.

Izločitev za splošno družbene potrebe

Zato je v predlogu določeno, da se odvede del dohodka podjetja za splošnodružbene potrebe po progresivni (rastoči) stopnji, in to takole:

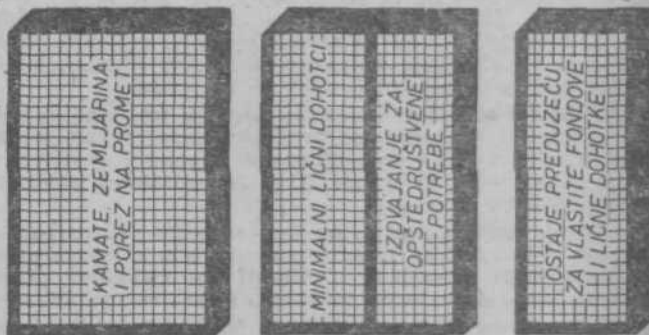
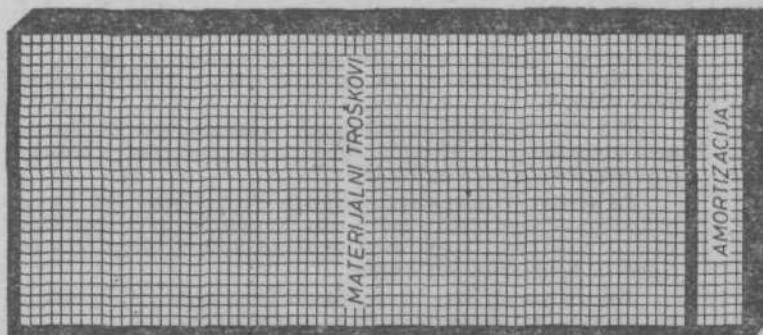
Najprej se izračunajo tako imenovani minimalni osebni dohodki delavcev in uslužbencev. Minimalni osebni dohodki so predpisani z zakonom po strokah in kvalifikacijah. Služijo za zagotovitev, da plača ne bo šla pod določeni znesek (tarifna postavka v tarifnem pravilniku ne more biti nižja od minimalnega dohodka, ki je predpisan za stroko in kvalifikacije, ki jih to mesto terja), pa tudi za obračun razdelitve.

Kolikor je namreč ostvarjeni dohodek večji od vsote minimalnih osebnih dohodkov, toliko večji odstotek se odvede za splošnodružbene potrebe. Če znaša ta »presežek« do četrtine, se ne odvede nič, če pa na primer znaša 80 odstotkov, se od te vsote odvede več kakor tretjina (razumljivo je, da ti odstotki niso dokončno sprejeti, kakor tudi ne ves osnutek).

Najuspešneje bomo to pojasnili na zgledu treh podjetij. Zaradi preprostosti bomo vzeli, da imajo približno enako število delavcev, večinoma z enakimi kvalifikacijami in je zato tudi seštevek minimalnih osebnih dohodkov enak. Številke pomenijo milijone dinarjev.

SKUPNI DOHODKI GOSPODARSKE ORGANIZACIJE

DOHODEK GOSPODARSKE ORGANIZACIJE

Risba kaže razdelitev skupnega dohodka gospodarske organizacije po zakonskem osnutku. Od skupnega dohodka se odštejejo najprej materialni stroški in amortizacija, nato pa obresti na osnovna in obratna sredstva, zemljarina in davek na promet z izdelki in uslugami.

Preostali del se po osnutku šteje kot dohodek gospodarske organizacije. Deli se naprej na način, ki smo ga opisali v besedilu, na minimalne osebne dohodke in odvedbe za družbene

potrebe, ostanek pa so sredstva, ki jih gospodarska organizacija razdeli na osebne dohodke in svoje sklade. Iz tega dela se prav tako plačujejo prispevki proračunom, teh pa nismo vrisali v grafikon, ker je njihova velikost odvisna od tega, koliko bo gospodarska organizacija določila za osebne dohodke (za tisti del, ki je odrejen za sklade, se ta prispevek ne plača).

Vse velikosti v grafikonu so samovoljne in ni nujno, da ustrezajo stvarnosti.

	Prvo podjetje	Drugo podjetje	Tretje podjetje
Seštevek minimalnih dohodkov	100	100	100
Nad minimalnimi osebnimi dohodki ostvarjeni dohodek	20	40	80
Odstotek presežka preko minimal- nih dohodkov	20%	40%	80%
Za ta odstotek je določena stopnja odvedbe od presežka	—	7,5%	38,75%
To znaša v vrednosti	—	3	31
Podjetju ostane (za odvedbo manjšani presežek)	20	37	49
	(40 manj 3)	(80 manj 31)	

Kakor smo že povedali, so imela vsa tri podjetja enak seštevek predpisanih minimalnih osebnih dohodkov, ostvarjeni dohodek podjetja pa je različen in je zato različen tudi presežek nad minimalnimi dohodki. V prvem podjetju znaša presežek 20 milijonov, in ker je to le 20 odstotkov minimalnih dohodkov, ne odvede nič za splošno družbene potrebe, temveč vse ostane podjetju. V drugem primeru znaša presežek 40 milijonov ali 40 odstotkov minimalnih dohodkov in se od tega odvede 7,5% ali tri milijone, ostane pa 37 milijonov. V tretjem primeru znaša presežek 80 odstotkov in se zato tudi stopnja odvedbe povzpne na 38,75 odstotka tega presežka (v vrednosti 31 milijonov), podjetju pa še vedno ostane 49 milijonov.

Kaj smo s tem dosegli? Čim večji dohodek se ostvari, tem več se odvede za družbene potrebe po rastoči stopnji (v prvem primeru nič, v drugem 7,5 ali 3 milijone, v tretjem 38,75 odstotka ali 31 milijonov), hkrati pa tudi podjetju ostaja čedalje več za njegove sklade in plače (v prvem primeru 20 milijonov, v drugem 37, v tretjem 49). Tako je kolektiv zainteresiran, da s povečanjem delovne storilnosti, znižanjem stroškov itd. povečuje svoj dohodek.

Glavni namen take rastoče stopnje je, da se v največji možni meri odvzame tisti »presežek« dohodka, ki pri nečem delu podjetij ne nastane po zaslugi delovnih kolektivov, kakor smo povedali v začetku, in da se tako dajo vsem gospodarskim organizacijam približno enake možnosti za povečanje lastnih skladov in plač z večjo prizadevanostjo, iznadljujejšim poslovanjem, boljšo organizacijo in večjo delovno storilnostjo ter z znižanjem stroškov. Pri tem se je upoštevalo, da je naraščanje stopnje vendarle bolj počasno kakor prej, da ne bi zajeli tudi tisto povečanje dohodka, ki se doseže s trudom samega kolektiva. Tako je na primer doslej nekaterim podjetjem z največjim »presežkom« ostajalo le dva do tri odstotke teh sredstev, a sedaj bi jim po osnutku v vsakem primeru ostajalo več kakor četrtino.

Razdelitev v gospodarski organizaciji in prispevek proračunom

Ostanek dohodka razdeli gospodarska organizacija sama na dva dela, in to na del za svoje sklade in del za osebne dohodke (plače). Iz dela, ki je namenjen skladom podjetja, se nič več ne odvaja, ta ostane v celoti. Iz dela, ki je namenjen osebnim dohodkom, pa se plača prispevek proračunom, in to zopet po progresivni (rastoči) stopnji.

Ta prispevek proračunom ima tudi večstranski namen. Predvsem bo vplival, da bodo proračunska sredstva pravilneje razporejena med občine in okraje, in to v sorazmerju s številom zaposlenega prebivalstva. V načelu se ta prispevek plača za vsakega zaposlenega delavca in uslužbenca (tako v gospodarstvu kakor v administraciji), v prvi vrsti pa je dohodek občine, čeprav bodo pri njem udeležene tudi druge politično teritorialne enote. Občine z večjim številom zaposlenih bodo torej imele tudi večji dohodek, a njim je tudi bolj potreben. Nadalje bi bile komune zainteresirane, da bodo gospodarske organizacije na njihovem področju delale čim bolje in čim uspešneje, ker kolikor večji dohodek bodo dosegle gospodarske organizacije, toliko večji bodo tudi osebni dohodki, s tem pa tudi prispevki za proračun. Končno se s takim prispevkom teži za to, da se po eni strani ohranijo in povečajo razlike med osebnimi dohodki kot spodbuda za čim boljše delo, a po drugi strani, da te razlike vendarle ne bodo večje, kakor je možno in potrebno v naših današnjih razmerah.

Po vplačilu prispevka proračunom razdeli preostali del sredstev za osebne dohodke gospodarska organizacija sama delavcem, kakor sama odreja razdelitev svojih skladov. Za to razdelitev osebnih dohodkov ima »svoje lastne instrumente«: tarifni pravilnik in premijski pravilnik, norme, a nekatere bodo imele tudi posebne sisteme, kakršen je obračun po gospodarskih enotah ali podobno. Vse to je zadeva samega kolektiva in njegovih organov upravljanja.

Razumljivo je, da to znatno povečuje odgovornost kolektiva, delavskega sveta in upravnega odbora, prav tako pa tudi sindikalne organizacije in organizacije Zveze komunistov. To-

liko bolj je nujno, da spozna vsak delavec predlagani način razdelitve, da se osnutek v gospodarski organizaciji prouči in da se nekatere stvari razčistijo v razpravljanjih. Za širše pojasnilo posameznih vprašanj se lahko bralci obrnejo na »Našo skupnost«, mi jim bomo odgovorili. Prav tako nam lahko pošljejo svoja mnenja in predloge, ki jih bomo objavili v listu, ali pa jih bomo poslali organom, ki spremljajo razpravljanje o osnutku.

Mnenja čim širšega kroga delavcev in uslužbencev bodo toliko bolj koristna, ker se računa s tem, da bodo instrumenti za razdelitev objavljeni v zakonski obliki. Tako bo zagotovljena določena trajnost teh instrumentov in bodo gospodarske organizacije za daljšo dobo vnaprej vedele za svoje obveznosti in za način razdelitve. To bo prispevalo k boljšemu poslovanju, ker izgublja podjetja s pogostimi spremembami orientacijo in to vpliva na njihovo delo.

Sekretariat za splošne gospodarske zadeve zveznega izvršnega sveta je objavil v knjižici osnutek zakona z obrazložitvijo in z najvažnejšo dokumentacijo. Knjižico že prodajajo in jo priporočamo bralcem, ki hočejo spoznati osnutek in ga globlje ter podrobneje proučiti, kakor smo ga tu opisali.

M. Jakič

Izkušnje iz izvajanja uredbe o razdelitvi skupnega dohodka

Te dni analizirajo gospodarska podjetja na področju Ljudske republike Makedonije rezultate novega načina delitve skupnega dohodka. To opravljajo v okviru šestmesečne bilance. Številni delovni kolektivi so že poslušali polletna poročila, nekateri pa organizirajo sedaj ta poročila v okviru razpravljanj v zvezi z volitvami odbornikov za ljudske odbore. Obiskali smo več delovnih kolektivov. Eden izmed njih je tudi Tutunov kombinat, v katerem dela nad tisoč delavcev. Naj navedemo nekaj primerjalnih števil, ki kažejo rezultate vpliva novega sistema delitve skupnega dohodka v prvem polletju letos v primerjavi z enakim razdobjem lani:

	1956	1957
Skupni dohodek	100,0	100,0
Lastna cena	49,6	51,0
Prometni davek	45,0	36,9
Dobiček	7,4	11,9

Povečanje dobička v prvem polletju l. 1957 v primerjavi z enakim razdobjem lani za 4,5 odstotka je ustvarilo kolektivni pogoje, da realizira pravico do posebnega deleža pri dobičku. Ta znesek, ki se giblje okrog 7,7 odstotka v razmerju do skupnega dobička kolektiva, je delavski svet razdelil takole: del gre za plače iznad sklada plač po tarifnem pravilniku, a del za premije. To pomeni, da je ta kolektiv realiziral za še 15 odstotkov višje plače, kakor so plače iz plačnega sklada po tarifnem pravilniku.

Razumljivo je, da je to rezultat delitve skupnega dohodka po letošnjih instrumentih. Sicer bi dobil kolektiv, če bi razdelil skupni letos realizirani dohodek po lanskim instrumentih, od skupnega dobička na račun plač le 4,6 odstotka.

Razen tega je novi način dobička v tem kolektivu izboljšal stanje skladov gospodarske organizacije. Tako so v sklad za samostojno razpolaganje vložili za 15 odstotkov več sredstev kakor lani, nadalje se je za 100 odstotkov povečal premijski sklad, medtem ko sta se prispevek za splošni investicijski sklad in prispevek komuni zmanjšala.

Učinkovanje novih instrumentov v razdelitvi skupnega dohodka pa ni prišlo v vseh kolektivih enako do izraza. Delovni kolektiv tovarne mila »Cvetan Dimov« v Skoplju je na primer po polletni bilanci izkazal manjši uspeh v realizaciji dobička v primerjavi z lanskim letom, in to za približno 21 odstotkov. S tem si ta kolektiv ni pridobil pravice do posebnega deleža pri razdelitvi dobička.

Opisana primera pričata o različnem učinkovanju instrumentov o razdelitvi skupnega dohodka gospodarske organizacije. No, to hkrati govori tudi o tem, da so napor delovnih kolektivov osnovni pogoj za povečanje zaslužka delavcev, za dvig njihovega življenjskega standarda in za povečanje skladov gospodarskih organizacij.

Z. S.